जनिता [तृ] पुं, (जनयतीति। जन+णिच्+तृच्। "जनिता मन्त्रे।" ६। ४। ५३। इति निपातनात् णिलोपः।) पिता। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, ऋग्वेदे। १। १२९। ११।

"अधा हि त्वा जनिता जीजनद्वसो
रक्षोहणं त्वा जीजनद्वसो॥"

क्वचित् लौकिकेऽपि दृश्यते। यथा, पञ्चतन्त्रे। १।६।

"अर्थार्थी जीवलोकोऽयं श्मशानमपि सेवते।
जनितारमपि त्यक्त्वा निःस्वं गच्छति दूरतः॥")

जनित्री, स्त्री, (जनिष्ट+स्त्रियां ङीप्।) माता। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, ऋग्वेदे। ३।४८।२।

"तं ते माता परि योषा जनित्री
महः पितुर्दम आसिञ्चदग्रे॥"

यथाच शङ्करकृतविष्णुस्तोत्रे ९।

"या स्तुते सत्त्वजातं सकलमपि सदा सन्निधानेन पुंसो
धत्ते या सत्त्वयोगाच्चरमचरमिदं भूतये भूतजातम्।
धात्रीं त्वाद्यां जनित्रीं प्रकृतिमविकृतिं विश्वशक्तिं विधात्रीं
विष्णोर्विश्वात्मनस्तां विपुलगुणमयीं प्राणनाथां प्रणौमि॥")

जनित्यः, पुं, (जायतेऽस्मादिति। जन+"जनिदाभ्यामित्र।" उणां ४। १०४। इति इत्यन्।) पिता। इत्युणादिकोषः॥

जनित्वा, स्त्री, (जायतेऽस्याः। जन+इत्वन्। अजादित्वात् टाप्।) माता। इत्युणादिकोषः॥

जनिनीलिका, स्त्री, (जन्या उत्पत्त्या नीलिका।) महानीली। इति राजनिर्घण्टः॥ (महानीलीशब्देऽस्या विवरणं ज्ञातव्यम्॥)

जनिमा, [न्] पुं, (जन्यते इति। जन+"जनिघृङ्भ्यामिमनिन्।" उणां ४। १४८। इति इमनिन्।) जन्म। इत्युणादिकोषः॥

जनी, स्त्री (जायते सन्ततिर्यस्यामिति। जन+"जनिवधिभ्यामिञ्।" उणां ४। १२९। इतीञ् जनिवध्योश्चेति वृद्धिनिषेधः। ततः स्त्रीत्वादिति ङीष्।) सीमन्तिनी। वधूः (जन+भावे इञ्।) उत्पत्तिः। (जायते आरोग्यमनया। करणे इञ्।) आयुर्वेदोक्तः। इति मेदिनी। ने, ६॥ श्येनस्य पर्य्यायः। जतूका २ रजनी ३ जतुकृत् ४ चक्रवर्त्तिनी ५ संस्पर्शा ६। इत्यमरः। २। ४। १५३॥ जतुका ७ जनिः ८ जननी ९। इति भरतः॥ राजनिर्घण्टोक्तगुणपर्य्यायौ जतुकाशब्दे द्रष्टव्यौ॥

जनुः [स्] क्ली, (जन्यते इति। जन+"जनेरुसिः।" उणां। २। ११६। इति उसिः॥) जन्म। इत्यमरः। १। ४। ३०॥ (यथा, ऋग्वेदे। ४। १७। २०।

"त्वं राजा जनुषां धेह्यस्मे अधिश्रवो
माहिनं यज्ञरित्रे॥")

जनुः, स्त्री, (जन्यते इति। जनोऽन्याड जनी+बाहुलकात् उः।) जन्म। इत्युणादिकोषः॥

जनूः, स्त्री, (जनु+स्त्रियां ऊङ्।) जन्म। इति शब्दरत्नावली॥

जनेष्टः, पुं, (जनानामिष्टः प्रियः।) सुप्रसिद्धः। इति राजनिर्घण्टः॥

जनेष्टा, स्त्री, (जनानामिष्टा प्रिया।) जतुका। वृद्धिनामौषधिः। जातीपुष्पम्। हरिद्रा। इति राजनिर्घण्टः॥

जनोदाहरणं, क्ली, (जनैरुदाह्रियते कथ्यते इति। उत्+आ+हृ+कर्म्मणि ल्युट्।) यशः। इति धनञ्जयः॥

जनौः, पुं, (जनानवति रक्षतीति। अव+।क्विप्। "क्ष्णोः शूङ्गुनासिके च।" ६। ४। १९। इति ऊट् ततो वृद्धिः।) जनरक्षकः। इति सुग्धबोधम्॥

जन्तुः, पुं, (जायते उद्भवतीति। जन+"कमिमनिजनीति।" उणां। १। ७२। इति तुः।) प्राणी। इत्यमरः। १। ४। ३०॥ (यथा, मनौ। ४। २४०।

"एकः प्रजायते जन्तुरेक एव प्रलीयते।
एकोऽनुभुङ्क्ते सुकृतमेक एव च दुष्कृतम्॥"

मनुष्ये बहुवचनान्तः। इति निघण्टुः॥ यथा, ऋग्वेदे। १। ९४। ५।

"विश्वा गोपा अस्य चरन्ति जन्तवो
द्विपच्च यदुत चतुष्पदक्तुभिः॥"

सोमकस्य राज्ञः पुत्रविशेषः। अस्य विवरणमुक्तं यथा, महाभारते। ३। १२७—१२८ अध्याययोः।

"युधिष्ठिरासीन्नृपतिः सोमको नाम धार्म्मिकः।
तस्य भार्य्याशतं राजन्! सदृशीनामभूत्तदा॥
स वै यज्ञेन महता तासु पुत्रं महीपतिः।
कश्चिन्नासादयामास कालेन महता ह्यपि॥
कदाचित्तस्य वृद्धस्य घटमानस्य यत्नतः।
जन्तुर्नाम सुतस्तस्मिन् स्त्रीशते समजायत॥
तं जातं मातरः सर्व्वाः परिवार्य्य समासते।
सततं वृद्धतः ज्ञात्वा कामभोगान् विशाम्पते!॥
ततः पिपीलिका जन्तुं कदाचिद्दशतु स्त्रियः।
स दष्टो वनदन्नादं तेन दुःखेन बालकः॥
ततस्ता मातरः सर्व्वाः प्राक्रोशन् भृशदुःखिताः।
प्रावार्य्य जन्तुं सहिताः स शब्दस्तुमुलोऽभवत्॥
तमार्त्तनादं सहसा शुश्राव स महीपतिः।
अमात्यपर्षदो मध्ये उपविष्टः सहर्त्विजा॥
ततः प्रश्नापयामास किमेतदिति पार्थिवः।
तस्मै चाख्यातं यथावृत्तमाचचक्षे सुतं प्रति॥
त्वरमाणः स चोत्थाय सोमकः सह मन्त्रिभिः।
प्रविशान्तःपुरं पुत्रमाश्वासयदरिन्दमः॥
सान्त्वयित्वा तु तं पुत्रं निष्क्रान्तान्तःपुराद्नृपः।
ऋत्विजा सहितो राजन्! सहामात्य उपाविशत्॥

सोमक उवाच।

धिगस्त्विदैकपुत्रत्वमपुत्रत्वं वरं भवेत्।
नित्यातुरत्वाद्भूतानां शोक एवैकपुत्रता॥
इदं भार्य्याशतं ब्रह्मन्! परीक्ष्य सदृशं प्रभो!।
पुत्रार्थिना मया चोढं न तासां विद्यते प्रजा।
एकः कथञ्चिदुत्पन्नः पुत्रो जन्तुरयं मम।
यतमानासु सर्व्वासु किन्तु दुःखमतः परम्॥
वयञ्च समतीतं मे सभार्य्यस्य द्विजोत्तम!।
आसां प्राणाः समायत्ता मम चात्रैकपुत्रके॥
स्यात्तु कर्म्म तथा युक्तं येन पुत्रशतं भवेत्।
महता लघुना वापि कर्म्मणा दुष्करेण वा॥

ऋत्विगुवाच।

अस्ति चैतादृशं कर्म्म येन पुत्रशतं भवेत्।
यदि शक्नोषि तत् कर्त्तुमथ वक्ष्यामि सोमक!॥

सोमक उवाच।

कार्य्यं वा यदि वाकार्य्यं येन पुत्रशतं भवेत्।
ज्ञातमेवेति तद्धि भगवन्! प्रब्रवीतु मे॥

ऋत्विगुवाच।

यज्ञस्य जन्तुना राजंस्त्वं मया वितते क्रतौ।
ततः पुत्रशतं श्रीमद्भविष्यत्यचिरेण ते॥
वपायां हूयमानायां धूममाघ्राय मातरः।
ततस्ताः सुमहावीर्य्यान् जनयिष्यन्ति ते सुतान्।
तस्यामेव तु ते जन्तुर्भविता पुनरात्मजः।
उत्तरे चास्य सौवर्णे लक्ष्म पार्श्वे भविष्यति॥
ततः स याजयामास सोमकं तेन जन्तुना।
मातरस्तु बलात् पुत्रमपाकार्षुः कृपान्विताः॥
हा हताः स्मेति वाशन्त्यस्तीव्रशोकसमाहताः।
रुदत्यः करुणञ्चापि गृहीत्वा दक्षिणे करे॥
सद्यो पाणौ गृहीत्वा तु याजकोऽपि स कर्षति।
कुररीणामिवार्त्तानां समाक्रम्य तु तं सुतम्॥
विशस्य चैनं विधिना वपामस्य जुहाव सः।
वपायां हूयमानायां गन्धमाघ्राय मातरः॥
आर्त्ता निपेतुः सहसा पृथिव्यां कुरुनन्दन!॥
सर्व्वाश्च गर्भानलभंस्ततस्ताः परमाङ्गनाः॥
ततो दशसु मासेषु सोमकस्य विशाम्पतेः।
जज्ञे पुत्रशतं पूर्णं तासु सर्व्वासु भारत!॥
जन्तुर्ज्येष्ठः समभवत् जनिच्छामेव पार्थिव!।
स तासामिष्ट एवासीत् न तथा ते निजाः सुताः॥
तच्च लक्ष्मास्यासीत् सौवर्णे पार्श्व उत्तरे।
तस्मिन् पुत्रशते चाग्र्यः स बभूव गुणैरपि॥")

जन्तुकम्बुः, पुं, (जन्तुचेतनाविशिष्टः कम्बुरिव।) क्षमिशङ्खः। इति राजनिर्घण्टः॥

जन्तुका, स्त्री, (जन्तुभिः कायति प्रकाशते इति। कै+कः। अजादित्वात् टाप्।) नाड़ीहिङ्गु। लाक्षा। इति राजनिर्घण्टः॥ (यथा,—

"जन्तुका जतुजन्मा च तथा शावरकन्दकम्।"

इत्युत्तरस्थाने। द्वादशेऽध्याये वाग्भटेनोक्तम्॥)

जन्तुघ्नं, क्ली, (जन्तून् क्षमीन् हन्तीति। हन+"अमनुष्यकर्त्तृके च।" ३। २। ५३। इति टक्।) विड्ङ्गम्। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, भावप्रकाशस्य मध्यखण्डे चतुर्थभागे योनिकन्दचिकित्सायाम्।

"पौरिकाख्यास्त्रिजन्तुघ्नं रजन्यङ्गनकट्फलाः॥")

विडङ्ग। इति रत्नमाला॥

जन्तुघ्नः, पुं, (जन्तून् क्रिमीन् हन्तीति। हन+टक्।) बीजपूरः। इति राजनिर्घण्टः॥